

Zelenka, Miloš

Areál a filologická studia

Opera Slavica. 2015, vol. 25, iss. 1, pp. 65-67

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/133925>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

statovat, že Elegie z Duina jsou vlastně svérázným básnickým filozofickým traktátem. Zatížení žánru dalšími významy je jejím podstatným rysem – toho jsou právě oba elegické cykly dokladem (Právě formová cykličnost tu zůstala poněkud stranou – viz o tom někdejší projekt R. Iblera a jeho publikační výstup²). V závěru pak ukazuje, jak je elegie spjata s národním prostředím; nejenže se zachovávají tradiční tropy (obrazy), např. pláč, nostalgie, loučení, návraty, ale prohlubuje se individualita básníka, jeho osobnost a osobitost, personalistická koncepce, jak už řečeno výše.

Obě knihy se dívají na určité ruské literární jevy jinak, s posunutým hledím, než bylo do té doby obvyklé. Mnichova kniha – paradoxně, neboť vznikala v podstatě před více než dvaceti lety – je v tom asi objevenější a původnější, snad i působí nověji.

Ivo Pospíšil

Areál a filologická studia

Pospíšil, I.: Areál a filologická studia. Brno: Masarykova univerzita 2013. 156 s. ISBN 978-80-210-6471-3.

Publikace Iva Pospíšila *Areál a filologická studia* představuje brilantní ukázkou moderního literárněteoretického uvažování, které od etnicko-jazykových faktorů důsledně přihlíží ke geograficko-administrativním fenoménům. Tyto metodologické posuny souvisejí i s novým chápáním filologie, k níž se tradičně přičleňovala literární věda. Ta je dnes se svými disciplínami a oborovými metodami spíše zařazována ke kulturologii a tzv. areálovým studiím. Pospíšil patří v česko-slovenském vědeckém kontextu k průkopníkům areálových metod v literární vědě: již v průběhu 90. let takto zreorganizoval na Filozofické fakultě Masarykově univerzitě v Brně slavistické disciplíny, které byly tradičně pojímány filologicky, např. takto koncipoval slovakistiku jako komparativní, konfrontační a interdisciplinární obor s filologickým jádrem, jehož tematickým základem se stávají česko-slovenské kulturní a literární vztahy na středoevropském pozadí. Tento postoj systematicky prosazoval i v době, kdy převládali zastánci jagičovského pojetí slavistiky, kteří tvrdili, že jde o negaci hodnot, o nebezpečnou generalizaci či „amerikanizaci“ starého kritického jazykozpytu a literární historie a že se tento metodologický přístup nemůže v středoevropském prostředí prosadit. V současnosti je však zřejmý na prestižních světových pracovištích areálový (prostorový, zonální) aspekt, tendující ke spojování dílčích filologií a s tím souvisí i snaha hledat širší kontextové vazby s přesahem ke

² IBLER, R. (Hrsg.): Zyklusdichtung in den slavischen Literaturen. Beiträge zur Internationalen Konferenz, Magdeburg, 18.–20. März 1997. Vergleichende Studien zu den slavischen Sprachen und Literaturen, Bd 5, herausgegeben von Renate Belentschikow und Reinhard Ibler. Peter Lang Verlag, Frankfurt am Main – Berlin – Bern – Bruxelles – New York – Wien 2000. Tam jsem publikoval i svůj příspěvek *The Cycle as the Undercurrent in the Development of the 19th-Century Russian Novel*, s. 419–424.

kulturním a sociálním vědám, z nichž však nelze filologii vyloučit, ale ani ji absolutizovat jako dominantní a syntetizující disciplínu.

Publikace je kompozičně rozčleněna do tří základních kapitol (*Areálová studia a jejich východiska, Co je areálový výzkum a Několik novějších příkladů areálovosti*), z nichž první dvě mají teoreticko-metodologický charakter. Poslední kapitola literárněhistorického zaměření funkčně aplikuje předchozí teoretické postuláty. Pospíšil ke zvolené problematice přistupuje velmi obezřetně – možno říci – až se zdravým konzervativismem: nejde mu o násilnou konstrukci nových teorémů, ale spíše o začleňující integraci těchto impulsů do tradičních metodologií, které se v minulosti osvědčily. První dvě metodologické kapitoly se zabývají podstatou, typologií, vývojem a fungováním teritoriálních (areálových) studií: je zde detailně – a podle mého názoru velmi přesvědčivě – postížena terminologická a sémantická souvztažnost, ale i odlišnost pojmů, jako jsou teritoriální a areálová studia (area studies). Jak o tom mluví Pospíšil i v jiných textech, upřednostnění teritoriálních studií souvisí s výraznějším spojením s významem „země“, území, tedy s užším vztahem k objektivnějším, geografickým faktorům, zatímco anglické slovo area konotuje spíše trsy pojmů jako plocha, oblast, výměra, prostranství, městská čtvrť, tedy proměnlivější prostor determinovaný konkrétními, kulturně-historickými reáliemi. Třeba zdůraznit, že Pospíšil při vytyčování tematických okruhů má originální prvenství (area studies a sociální vědy, area studies a fikční světy, areál a vizualizace, areál a teorie literárních dějin, dialog kultur, kulturologie). Ponechávám autorovi na zvážení, zda by se sem neměla zařadit i tzv. teorie meziliterárních celků jako např. teorie světové literatury (jak známo, samotná světová literatura jako jistý ideální aspekt má spíše synchronní horizonty než diachronní linii). Na druhou stranu třeba ocenit, že Pospíšil velmi vhodně do teritoriálních studií začleňuje genologii či komparatistiku a oprávněně připomíná i impulsy D. Ďurišiny a jeho týmu, k němuž se oprávněně hlásí. Lze tu souhlasit s badatelovým názorem, že kardinálním problémem areálových studií ve vztahu k interdisciplinárnímu okolí zůstává tzv. interpoeticita: jak propojit „vnější“ a „vnitřní“ zkoumání textových a sémantických vrstev uměleckého artefaktu.

V poslední „aplikační“ kapitole jsou autoři (Ota Filip, Oxana Zabužko a Josef Suchý) velmi dobře zvoleni: demonstrují literární areálovost a zároveň i středoevropskost, tj. fenomény, které se Pospíšil snaží vystopovat v poetologické struktuře jako jistý emblém času a prostoru. Zatímco O. Filip v autobiograficky laděném *Sedmém životopisu* středoevropské dějiny nahlíží jako ironický a tragický paradox oscilující mezi velkými převraty a osobním příběhem, i axiologická a estetická konstrukce ukrajinské spisovatelky a literární badatelky O. Zabužko do jisté míry charakterizují specifčnost údelu rozpolčené postmoderní intelektuálky kolisající mezi anglosaským Západem a ukrajinským Východem. Obdobně na portrétu redaktora Bloku, katolického spisovatele a vynikajícího překladatele z lužické srbštiny a němčiny J. Suchého, se soustřeďuje na formování identity člověka v konkrétním, geopolitic-

kém areálu a ukazuje na sepětí žánrových okruhů idyly, elegie a kroniky s krajinou Českomoravské vysočiny.

Pospíšilova práce je pro svou myšlenkovou závažnost v soudobém česko-slovenském literárněvědném kontextu ojedinělá: paradoxně se i dobře čte, protože je psána přehledným a výkladovým stylem, jehož autor se nebojí problematizovat, ale vždy jasně sdělí svůj názor a zdůvodní předkládaná stanoviska. K přehlednosti publikace přispívá vedle reprezentativního seznamu moderní komparativní literatury i cenný *Slovníček vybraných pojmů* (s. 130–135), shrnující základní termíny jako areál, žánrová typologie, genealogie, zónové komplexy, světová literatura apod. Význam Pospíšilových reflexí vidím i v tom, že důsledně obhajují brněnský koncept areálových studií, tj. prostřednictvím studia jazyka a textů nově vymezují žánrové podloží literatury jako možný průsečík vnějšího (prostorového) a vnitřního (poetologického) okruhu.

Miloš Zelenka

Книга «Русский роман XX века: авторские опыты спецификации жанра» (София, 2014) в контексте творчества Ирины Захариевой

Недавно вышла в свет очередная книга исследователя русской литературы Ирины Захариевой «Русский роман XX века: авторские опыты спецификации жанра» (София, 2014).

Но перед анализом книги хотелось бы сказать несколько слов об авторе, хорошо известном в русистике. Ирина Захариева родилась в России, в городе Воронеже. Закончила филологический факультет Санкт-Петербургского университета по специальности «Русский язык и литература», затем заочную аспирантуру Уральского университета в Екатеринбурге. По окончании аспирантуры защищает кандидатскую диссертацию на тему: «Пенчо Славейков и русская литература рубежа XIX–XX веков» перед Научным Советом Санкт-Петербургского (тогда Ленинградского) университета в 1971 году.

Преподавательская и исследовательская деятельность Ирины Захариевой связана с Болгарией: ее судьбу определило замужество в студенческую пору: она вышла замуж за болгарского гражданина. В 1958 году Захариева переехала на жительство в Болгарию, а с 1975 года около тридцати лет И. Захариева преподавала русскую литературу XX века на кафедре русской литературы Софийского университета «Св. Климента Охридского» — на факультете Славянских филологий. Как доцент она читала лекции на русском языке студентам-русистам, руководила дипломные работы, читала спецкурс по русской эмигрантской литературе.